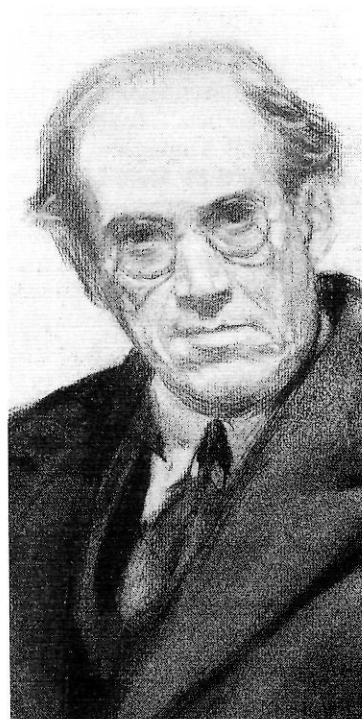

Bertrana, nàufreg de la realitat

Entro a la sala de la Casa de Cultura per veure l'exposició «Prudenci Bertrana. La presó de l'ànima». La sala és llarga, blanca i asèptica. Les parets estan plenes de quadres; cent quatre, quinze dels quals són inèdits. Sorpren —em sorprèn— que Bertrana hagués pintat tant. És el dia de la inauguració i hi ha força gent. Sé que l'exposició consta de cinc àmbits, definits per una proposta gairebé minimalista, pràctica.

—Per què ens costa tant desempallegar-nos dels mites?

Diu un senyor baix, de ventre prominent. La barba —sense bigoti—, el cabell i el nas li donen un aire de bust hel·lènic. Busca un interlocutor i, com que les nostres mirades han coincidit, em repeteix la pregunta, mentre contempla un molt acadèmic estudi d'un adolescent. Se'l menja amb els ulls. Es mossega el llavi inferior

i després hi passa la llengua. El llavi adquireix un to rosat, mullat.

—Per quins set sous ens costa tant desempallegar-nos dels mites?

No tracta d'iniciar cap diàleg. La pregunta només és un reclam per pescar un interlocutor despistat que, per mandra, vergonya o educació, no farà res per evitar el seu monòleg.

—Acaba d'entrar, jove?

—Només puc fer que sí amb el cap.— Jo ja hi he donat una volta. Sap què penso? Que ens volen canviar el Bertrana que coneixem. Perquè, vejam, la gent què sap d'en Bertrana? Josafat i el premi. L'escàndol, el sexe a la catedral i la pasta del premi. Si som optimistes, algú haurà llegit obres publicades en edicions de butxaca. I prou!

Entrada a l'exposició «Prudenci Bertrana. La presó de l'ànima». A la dreta, autoretrat de l'escriptor, 1924.

*Representació teatral
en la inauguració
de l'exposició.*

ÀNGEL VILA

A casa tinc les obres completes, però no me les he llegides senceres, perquè n'hi ha algunes que són... són, imagino, com algun dels quadres.

—En canvi, aquí volen donar-nos una visió nova de Bertrana.

—Me'l miro de reüll: no vull panegírics abans de veure res.—

En realitat, ens ofereixen la imatge tòpica de l'artista, romàntic o modernista: la de l'Artista que busca l'Ideal partint d'una botigueta de vetesifils per arribar als més alts cims de la misèria burgesa.

Compte! —la meua mirada de sorpresa el frena—. Feia broma! No vull pas dir que la imatge de l'Artista que lluita per i per a l'Art no sigui encertada si l'apliquem a Bertrana, a la seva vida i a la seva personalitat. Ni de bon tros. Pobre Bertrana! Només faltaria que jo li negués que va actuar com un intel·lectual fill del seu temps, que va buscar viure de l'art i de l'escriptura i que va passar més gana que en Nofre quan anava de cacera per al governador. Bertrana era fill del seu temps, tenia un peu a la bohèmia negra i l'altre a la bohèmia daurada. I això és digne d'admiració o, almenys, de respecte.

Em va agafar de bracet i, deixant que la mirada naufragués en les natges de l'adolescent del dibuix, va començar la visita a l'exposició.

—S'hi ha fixat, jove, que l'exposició deriva cap aquella taula i aquella lleixa amb l'obra literària de Bertrana? Vostè creu que si Bertrana no hagués estat l'autor de Josafat i d'altres novel·les avui el recordàriem com a pintor? Què li'n sembla?

Valdria la pena recuperar aquests quadres de paisatges, aquests retrats, aquestes mistificacions del record de Girona? Valdria la pena parlar de la seva ànima torturada d'artista?

—Sí.

*Estudi en gris,
oli de Bertrana
(fragment)*

Juro que se'm va escapar. I me'n vaig penedir. Volia matisar la meua resposta, però la seva veu gruixuda va reiniciar el monòleg, al mateix temps que ens aturàvem davant d'un dels plàstics penjats que marcaven el canvi d'àmbit.

—Ja sé què em dirà. I tindrà tota la raó del món. Tot i que pugui ser una imatge tòpica de l'artista, no era la que teníem de Bertrana i cal recuperar-la, o recordar-la, ara que ja quasi ho hem oblidat tot. Té tota la raó. En Bertrana és més que Josafat o que les memòries del metge filòsof, o que Nàufrags. Bertrana primer va ser pintor; es va iniciar en el món sublim de l'Art a través de la pintura. I, sobretot, Bertrana és fill de la seva època. I Girona no és pròdiga en fills de la seva època tan paradigmàtics com ell. Per tant, ja era hora que es fes una exposició com aquesta. Té raó...

Es va parar. Amb un gest del braç va fer que me'l mirés. Somreïa, murri.

—Però no em negarà que el títol és una mica excessiu? Això de la pressió de l'ànima jo ho lligo amb la tortura del cos, amb cilicis, fuetades, desdejunis i marques de sang al palmell de la mà. Mai no he pogut entendre que per alliberar l'ànima hagi de castigar el cos. Mai. Li accepto que, com els altres títols, és suggeridor, agradable,

Vista de Girona,
oli de Bertrana,
1914.
A baix, un
dibuix
de l'autor.

poètic; fins i tot, això de la presó de l'ànima defineix bé Bertrana i ens recorda que l'Art era concebut com una mena de pràctica religiosa. De totes maneres, a mi, m'agrada més això de «nàufreg de la realitat». Una metàfora magnífica. I molt descriptiva.

Va encanyonar, incòmode, com si hagués vist una imatge d'ell mateix que li resultés desagradable. Vàrem acabar de

donar la volta; ens vàrem aturar força estona davant dels retrats, un excel·lent exemple del Bertrana fill de la seva època. No va parar de parlar durant tota l'estona: d'uns paisatges massa romàntics, d'un quadre que li recordà la llum de Millet, de per què un artista que lluitava per l'Ideal i per l'Art encara pintava aquells quadres als anys 30, de per què les institucions senten la necessitat de purgar les culpes pels menyspreus dels prohoms del passat. Paraules, paraules, paraules. I per entre les escletxes dels seus mots s'intuïa un personatge solitari, que mirava tots aquells quadres de l'escriptor amb un espurneig d'identificació agonista. Nàufreg de la realitat, ell també. El dolç naufragi de l'infinit. Sabia, com totes les persones sensibles, que tota presó és un naufragi. I li recava de l'ànima sentir-s'hi tan identificat, com li va recar anar-se'n sense poder dedicar una altra mirada líquida al cos nu de l'adolescent.

El seu cos, en canvi, omplia la porta de sortida. El vaig veure de reüll mentre contemplava alguns objectes personals de Bertrana: la ploma, el tinter, carnets... Quan ell ja era fora, la vista se me'n va anar cap a la cinta adhesiva amb què s'havien enganxat les ulleres de Bertrana: una bonica metàfora de l'obsessió per copsar i transmetre millor una realitat trencadissa, de la necessitat de sobreviure al bell mig de continus naufragis en els oliosos mars de la realitat, o del desig.

XAVIER XARGAY I OLIVA